

Ю. В. Великий,
д. е. н., професор кафедри обліку і аудиту,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7714-0840>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.22.287

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Yu. Velikiy,
Doctor of Economics Science, Professor, Professor of the Department
of Accounting and Audit, Petro Mohyla Black Sea National University

STATE MANAGEMENT OF INNOVATION ACTIVITIES IN THE POST-WAR PERIOD

У статті досліджено стан національної інноваційної системи в сучасних умовах і вплив органів державної влади на її розвиток. Підкреслюється те, що питання про роль і місце держави в економіці не тільки не нове, воно по суті, на всіх станах розвитку інноваційної діяльності перебуває на вістрі дискусій і в центрі суперечностей пропонованих систем. Причому відповідь на питання про діяльності тих чи інших форм централізованого втручання і державного регулювання завжди історична, вона, будучим, влучно сформулювало для однієї ситуації (довоєнний період розвитку це дещо інше). Держава може бути соціальним стабілізатором економічного розвитку (інноваційного розвитку), гарантом суспільного добробуту, стимулятором зростання. Не слід забувати, що держава (державні органи різних рівнів) — це суспільний інститут, частина суспільства, яка по різному може впливати на інноваційну діяльність суспільства і особливо в повоєнний період.

The article examines the state of the national innovation system under current conditions and the influence of public administration bodies on its development. It is emphasized that the question of the state's role and place in the economy is not only not new, but in essence, at all stages of innovation activity development, it remains at the forefront of discussions and at the center of contradictions among proposed systems. Moreover, the answer to the question regarding the effectiveness of various forms of centralized intervention and state regulation is always historical, having been aptly formulated for one situation (the pre-war period of development is somewhat different). The state can be a social stabilizer of economic development (innovative development), a guarantor of public welfare, and a stimulator of growth. It should not be forgotten that the state (public authorities at various levels) is a social institution, a part of society that can influence the innovation activity of society in different ways, especially in the post-war period.

Conclusions and Prospects for Further Research in This Area. Innovation policy is one of the directions of the state's socio-economic policy, which is based on defining ideas, tasks, goals, methods, means, and mechanisms, as well as activities for their implementation and use. It is a set of forms and methods and a system of measures by state bodies regarding planning, organization, stimulation, and control, aimed at creating interconnected mechanisms for activating innovation processes and developing innovation activity. The effectiveness of the state's innovation policy is determined by its ability to ensure the fast and continuous movement of knowledge along all links of the innovation chain—from its generation to its embodiment in technological and organizational

innovations, which are transformed into the profits of high-tech companies, productive jobs, and the country's national income. In the post-war period, the state must more actively engage in the innovative governance of society.

*Ключові слова: держава, орган державної влади, повоєнний період, національна інноваційна система.
Key words: state, state authority, post-war period, national innovation system.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Найактуальніші теми сучасної економічної теорії впровадження інноваційних методів регулювання і стимулювання зростання — мають дуже значущі видів як методологічного так і прикладного характеру, коли йдеться про роль місця держави у житті суспільства і в системі інновацій. Причому перебіг подій саме сьогодні спонукає до комплексності, системності, історичному і бачення об'єктів, які вивчаються, у розвитку.

Характер сучасних економічних проблем, війна, яка впливає на методи державного втручання інноваційні механізми дозволяє не тільки говорити про перехід економіки в військовий стан але більш узагальнено поглянути на післявоєнний розвиток економіки країни.

На нашу думку, повоєнні виклики, будуть представлені багато поступовими технологічно і соціально зумовленими інноваційними змінами і тут виникнуть питання про роль і місце державних органів всіх рівнів в розвитку національної інноваційної системи, яка повинна вплинути на відновлення і розвиток країни.

Держава може розглядатись як тягар для економіки і суспільства, або актуально впливати на розвиток країни через інноваційний вибір. Тому тема статті є досить актуальна.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні аспекти інновацій, формування національної інноваційної системи, комерціалізації інновацій та інноваційного розвитку розкрили в своїх працях вітчизняні та закордонні дослідники: В. Антонюк, В. Геєць, Н. Бондарчук, І. Грішнова, А. Калина, С. Ілященко, В. Бажанов, Г. Ковальов, О. Марченко, Л. Федулова, С. Мендал, Б. Санто, Б. Твісс, Х. Барнеттова та інші. Більшість досліджень у сфері інноваційної діяльності присвячено аналізу структурного — фактора реалізації інновацій. Завдання представленого дослідження полягає в розробці теорії підходу до вирішення проблем формування ефективної інноваційної політики в повоєнний період в Україні.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Завдання статті полягає в теоретичному аналізі особливостей державного управління національного інноваційною системою в повоєнний періодів України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для формування в Україні певної моделі розвитку економіки, яка буде формуватися в повоєнний період, що

ґрунтується на інноваційній основі, необхідно зробити вибір своєї моделі. Тобто необхідно сформулювати власну інноваційну модель розвитку економіки, яка безпосередньо ґрунтується на отриманні нових наукових результатів та їх технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП головним чином за рахунок виробників і реалізації наукоємної продукції та послуг. А формування високого рівня взаємодії науки, освіти і виробників (переважно промислового) буде визначати обсяг створення та комерціалізації інновацій.

Вагома роль у забезпеченні справедливих умов у стимулюванні взаємодії всіх елементів науково — дослідної системи відводиться державним органам всіх рівнів. Державне управління, що здійснюється з використанням законодавчих, структурних і функціональних інституцій, встановлює та забезпечує дотримання норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодії всієї національної інноваційної системи. Держава через розширення (які сьогодні звужені об'єктивно через війну) економічних та організаційних можливостей щодо прямої участі в інноваційних процесах та їх регулюванні, а також відповідальності щодо формування сприятливих соціально-економічних умов життя населення (рівень доступності ресурсів і благ, розбіжності доходів населенні, корупції і ін.) сприяє розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу та комерціалізації інновацій.

Забезпечити такий стан економіки можливо лише при постійному розвитку зазначених рис суспільства, щоб створювати стимулюючий вплив на наукову, освітню галузі та промисловість щодо продукування інновацій. Це має досягатися через управління економікою, формування якісної взаємодії всіх її елементів.

Державне управління інноваційної діяльності полягає в цілеспрямованому впливі органів державного управління на економічні інтереси інноваційних сфер [1].

Тобто важливим в даному напрямку буде співпадіння визначених цілей, що впорядковане в певній стратегії, з діями. Тому державна влада має аналізувати та накопичувати практичний досвід впливу на формування такої взаємодії структурних елементів економіки держави, яка б забезпечила покращення соціально — економічних умов життя, сприятиме стимулюванню інноваційних активностей. Цей пріоритет має поступово змінюватися на фоні виходу із післявоєнної кризи, підвищення конкурентоспроможності окремих виробників і галузей економіки. Державне управління інноваційною діяльністю реалізується за допомогою "прямого управління державними інвестиціями в науково-технологічній розробці за допомогою системи податків з диференціацією об'єктів і суб'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг" [2]. Тобто державне регулювання інноваційної діяльності пов'язано з реалізацією адміністративних (прямих) та економічних (не пря-

мих) методів, що пов'язані з фінансуванням науково — технічної й інноваційної діяльності, формування конкурентного середовища, стимулюванням кооперації освіти, науки і виробників, поширенням науково-технічних знань та прискоренню процесів їх комерціалізації.

Використання окремих інструментів або їх сукупностей прямих (субсидії, дотації, держзамовлення, ліцензування, квотування, стандарти тощо) та непрямих методів (податкові, облікові та митні ставки, норми амортизації, закони та законодавчі акти, науково-технічна політика тощо) сприяє стимулюванню попиту і пропозиції інноваційної продукції, створення сприятливих умов для інноваційної діяльності. Дієвість заходів державного управління забезпечує розробку та реалізацію стратегії інноваційного розвитку, яка повинна мати чітко відзначені критерії, контролі результатам та відповідальних.

В передвоєнний період, особливо в роки війни інноваційний розвиток України стикається з безліччю перешкод і переважно з формальними підходами держави до стимулювання серед яких розроблена стратегія, законодавчі ініціативи, передумови до формування структурних змін, розподіл відповідальності, підтримка взаємодії бізнесу освіти, науки і влади тощо. Тобто на кожному з рівнів не створюються конкурентні умови, а часто присутня недобросовісна конкуренція влади та ін.

Проблеми інноваційного розвитку, що накопичилися в економіці України, є наслідком неузгодженості власників капіталу і еліти щодо стратегічного розвитку держави, а також воєнний стан.

За вся історію існування незалежної України і до сьогодні характерною є практика недотримання законів, "подвійних стандартів" і корупції, які певною мірою стали реакцією на жорстоке непрозоре та інколи нелогічне обмеження свободи людської діяльності [3].

Вітчизняні нормативно-правові документи, які регламентують інноваційну діяльність, характеризуються незавершеністю і позбавлені системного підходу, відсутністю цілеспрямованої, послідовної державної політики у напрямі створення та розвитку інноваційної інфраструктури, формування інтеграційних в'язків освіти, науки і бізнесу, соціальної відповідальності держави, бізнесу й людини тощо.

В Україні, в супереч світовим тенденціям, постійно скорочується чисельність наукових кадрів та спеціалістів, які виконують наукові роботи. Тривалий формальний підхід і невисока якість наукової діяльності спричиняє низький рівень фінансування, який забезпечується переважно коштами держбюджету та незначно — замовниками.

Інноваційна активність в Україні була і залишається надто низькою і є характерною перевагою для великого бізнесу, а основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств. Розподіл обсягу витрат інноваційних підприємств переважно спрямовується в матеріальну сферу, тоді як на дослідження і розвиток — лише близько чверті всіх коштів [4].

Залишається невирішеною проблемою занадто високої орієнтації на здобуття вищої освіти без відповідного рівня підготовки, а потім, як наслідок з причин наявного дисбалансу на ринку праці спостерігається високий відсоток безробітних серед молоді, що не дозволяє повноцінно використовувати людський капітал.

За міжнародним рейтингом Україна традиційно от-

римує високі оцінки за сферу вищої освіти (при цьому враховуються більшою мірою кількісні показники), а найнижчі недостатню оснащеність новітніми технологіями, незадовільну якість державного регулювання економіки та рівень нормативно-правової бази, низьким рівнем інституцій фінансового ринку, ефективності ринку товарів, розвитку бізнесу та інновацій. На нашу думку, такі тенденції безперечно не сприяють інноваційному розвитку країни, а навпаки, визначають неможливість навіть традиційних змін.

Крім того, низький рівень довіри населення (на рівні 7—15%) до соціальних інститутів, центральних та місцевих органів влади, правоохоронних органів та судової системи, Президента та Верховної Ради, громадських організацій, бізнесу та профспілок [3, 5, 8, 9], (а у воєнний період він навіть знизився) ускладнює можливість продуктивної взаємодії в прямій комерції інновацій. Ці процеси, залишаються характерними вже тривалий час, не припиняються і сьогодні. Такі обставини без сумніву, є основним чинником, що стримують інноваційну активність.

Війна, високі ризики економічної і політичної нестабільності не сприяють покращенню вітчизняного інвестиційного середовища, підвищення рівня бідності населення й бізнесу та відповідно поглиблюють перепони щодо можливості залучення інвестиційних ресурсів, розвитку інноваційних процесів. Без подолання причин чинників. Недовіри в Україні зрушення в інноваційному напрямі будуть несуттєві, поодинокі. Отже, постійні розлади у владі, відсутність послідовних реформ, практика недотримання законів, корупції спричиняли у вітчизняній практиці поширення економічного підходу до всіх видів ресурсів і видів діяльності, низький рівень відповідальності та взаємодовіри, неможливість переходу до інноваційної моделі розвитку. І як наслідок, при формальній наявності всіх підсистем національної інноваційної системи та значній кількості суб'єктів в Україні, їх стан і рівень взаємодії не дозволяють забезпечити інноваційний розвиток економіки.

На нашу думку, сьогодні (і в повоєнний період), щоб підвищити інноваційну активність та на цій основі забезпечити розвиток людського потенціалу, який в свою чергу, через інтелектуальні активи буде впливати на продуктивність інновацій, важливо повернути довіру в суспільстві до державних органів влади та інших інститутів на основі жорсткого виконання нормативно-правових положень, формування системи цінностей та відповідальності держави, бізнесу і людини.

В післявоєнний період для покращення стану функціонування національної інноваційної системи необхідно буде сприяти забезпеченню тісної взаємодії й розвитку інтеграційних процесів між її елементами, а саме між генерацією та комерціалізацією знань через: чітке визначення пріоритетів інноваційної діяльності та відповідно, корегування діяльності освітньої наукової та виробничих підсистем національного інноваційної системи, забезпечення орієнтованості освітньої галузі на потреби ринку праці активізацію економічної функції університетів як генераторів та творців нових фундаментальних знань (стимулювання студентів до участі в науковій діяльності, підвищення соціального статусу науковця та його мотивації до наукової праці); нарощування можливостей залучання приватних джерел фінансування податкової діяльності, сприяння формування по-

питу на інноваційні продукти та комерціалізацію наукових знань.

Зазначимо, що сучасне економічне зростання країни можливе лише за наявності ефективної національної інноваційної системи, а також чіткої стратегії, яка супроводжується активізацією інноваційної активності фізичних та юридичних осіб, влади і суспільства в цілому, комерціалізацією інновацій, оскільки саме воно на сьогодні розглядається нами як пріоритет розвитку країни.

Інноваційний розвиток національної економіки в довгостроковій перспективі забезпечує стратегічне управління, яке відображає комплексний підхід до проблеми визначення її подальшого розвитку і засноване розробці і реалізації стратегії. Проте, незважаючи на широке висвітлення в науковій літературі проблем, пов'язаних з інноваційним розвитком, розробкою і реалізацією стратегій у вітчизняній практиці інноваційні процеси мають дуже низьку питому вагу в загальному обсязі економіки. Основні причини такого криються в рівні довіри, відповідальності толерантності та солідарності в суспільстві, які є базовими компонентами соціально-орієнтованої економіки, а розвиток і взаємодія держави і приватного бізнесу як, основних суб'єктів — визначають структуру економіки, її інноваційність, рівень і якість життя.

Можна визначити, що стратегічне управління інноваційним розвитком передбачає розробку і реалізацію такої стратегії, яка була б спрямована не просто на формування інноваційного середовища, а на комерціалізацію інновацій [7]. Саме комерціалізація, як кінцевий етап реалізації інноваційної здатний відобразити привабливість інноваційної діяльності та стимулювати до неї не тільки бізнес, науку й освіту, а й органи влади і все населення України.

Наявність істотної науково — технічної бази та відсутність практики використання досягнень в комерційних цілях за низкою причин (непривабливість інвестиційне середовище, відсутність дієвого захисту об'єктів інтелектуальної власності, нерозвиненості і низький рівень взаємодії інфраструктурних елементів, низька інноваційна культура обґрунтовуються актуальність розробки та реалізації стратегії комерціалізації інновацій в Україні.

На сучасному етапі в Україні робота над стратегією (на державному, регіональному або локальних рівнях), як правило, закінчується розпливчатими її описом з безліччю пріоритетів. Розроблені стратегії (національні, регіональні і навіть прийняті до виконання мають у вітчизняній практиці переважно формалізований характер, часто через неефективну діяльність державних або муніципальних органів влади, видатність або неякісний моніторинг, неповноцінний діалог і зацікавленість у взаємодії влади, бізнесу і громадянськості.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Інноваційна політика є одним з напрямів соціально — економічної політики держави, яка ґрунтується на визначенні ідей, завдань, цілей, методів, засобів і механізмів та діяльності зі їх реалізації й використання. Вона є сукупністю форм і методів та системою заходів органів держави щодо планування, організації, стимулювання і контролю, спрямованих на створення взаємопов'язаних механізмів активації інноваційних процесів і розвиток інноваційної

діяльності. Ефективність інноваційної політики держави визначається спроможністю забезпечувати швидкий та безперервний рух знань за всіма ланками інноваційного ланцюга — від їх генерування до втілення у технологічні та організаційні інновації, що трансформуються у прибуток високотехнологічних компаній, продуктивні робочі місця та національний дохід країни. В повоєнний період держава повинна активніше включатися в інноваційне управління суспільством.

Література:

1. Бондарчук Н.В. Державна політика розвитку інноваційного потенціалу регіонів України: монографія. Донецьк. 2011. 406 с.
2. Васильчук В.С. Управління трудовим потенціалом: навчальний посібник. Київ. 2005. 403 с.
3. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія розвитку: Київ. 2009. 864 с.
4. Грішкова О.А. Людський розвиток: навчальний посібник Київ 2026. 308 с.
5. Зянько В. В. Інноваційне підприємство: монографія. Вінниця. 2008. 397 с.
6. Калина А.В. Організаційно — економічний механізм стимулювання праці в умовах інноваційного розвитку: монографія. Донецьк. 2013. 415 с.
7. Марченко О.С. Національна інноваційна система як інтегратор знань: монографія. Харків. 2012. 242 с.
8. Федуллова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика. Київ. 2025. 552 с.
9. Федуллова Л.І. Економіка знань: підручник. Київ 2009. 600 с.

References:

1. Bondarchuk, N.V. (2011), *Derzhavna polityka rozvytku innovatsijnoho potentsialu rehioniv Ukrainy* [State policy for the development of the innovation potential of the regions of Ukraine], Donetsk, Ukraine.
2. Vasyli'chuk, V.S. (2005), *Upravlinnia trudovym potentsialom: monohrafiia* [Management of labor potential: monograph], Kyiv, Ukraine.
3. Heiets', V.M. (2009), *Suspil'stvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia rozvytku* [Society, State, Economy: Phenomenology of Development], Kyiv, Ukraine.
4. Hrishkova, O.A. (2026), *Liud's'kyj rozvytok* [Human Development], Kyiv, Ukraine.
5. Zian'ko, V. V. (2008), *Innovatsijne pidpryemstvo* [Innovative Enterprise], Vinnytsia, Ukraine.
6. Kalyna, A.V. (2013), *Orhanizatsijno — ekonomichnyj mekhanizm stymuliuвання pratsi v umovakh innovatsijnoho rozvytku* [Organizational and Economic Mechanism of Labor Stimulation in Conditions of Innovative Development], Donetsk, Ukraine.
7. Marchenko, O.S. (2012), *Natsional'na innovatsijna systema iak intehrator znan'* [National Innovation System as an Integrator of Knowledge], Kharkiv, Ukraine.
8. Fedulova, L. I. (2025), *Innovatsiinyi rozvytok ekonomiky: model, systema upravlinnia, derzhavna polityka* [Innovative Economic Development: Model, Management System, State Policy], Kyiv, Ukraine.
9. Fedulova, L.I. (2009), *Ekonomika znan'* [Knowledge economy], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2025 р.